

УДК 027.021(477–25):001.89:655.413

Тетяна Дубас,

заввідділу НЮБ НБУВ

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ НБУВ ЯК СФЕРА НАУКОВОГО ЗНАННЯ І ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті висвітлюється питання розвитку видавничої діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) в умовах переходу до інтенсивного використання електронних інформаційних ресурсів. Розкривається роль видавничої діяльності НБУВ у поліпшенні інформаційного забезпечення науковців.

Ключові слова: видавнича діяльність, інформаційно-аналітичні продукти, електронні інформаційні технології, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ).

Останнім часом відбуваються фундаментальні зміни в організації бібліотек, у їх функціях, змінюється вектор розвитку – бібліотечні установи трансформуються і стають потужними науково-інформаційними центрами, розвивають видавничу діяльність. Основні тенденції розвитку бібліотек в Україні у ХХ ст., у тому числі їх видавничу діяльність, висвітлили в монографії «Бібліотечна справа в Україні в ХХ ст.» доктор історичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії наук України Л. Дубровіна та академік НАН України, доктор філософських наук, професор О. Онищенко [2]. За концепцією розвитку Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, розробленою О. Онищенко, у ХХІ ст. бібліотеки України мають увійти «як інфополіси – науково-дослідні, інформаційні, бібліотечні, видавничі й культурно-освітні комплекси з розвинутою інфраструктурою формування й аналітико-синтетичного опрацювання документних потоків для інформаційного забезпечення науки, виробництва, освіти й культури» [9].

Досліджуючи питання розвитку світових академічних бібліотек кінця ХХ – початку ХХІ ст., у тому числі як суб'єктів науково-видавничої діяльності, у своїх працях кандидат історичних наук Д. Соловяненко дійшов висновку, що завдяки проведенню послідовної інноваційної політики (насамперед технологічної і кадрової) бібліотеки протягом двох останніх десятиріч закріпилися як ключові суб'єкти науково-видавничої

діяльності. «Поява нової моделі науково-видавничої діяльності з'явилася як закономірний етап еволюції засобів та каналів наукової комунікації, криза галузі стала лише поштовхом до прискорення розвитку даного напрямку. Головна ознака цієї “нової моделі” – максимально повна орієнтація на потреби науковця як інформаційного донора та акцептора знань» [8, с. 5].

З перших років незалежності Української держави Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) активізувала свою видавничу діяльність. Відповідно до Постанови Бюро президії АН України № 48-Б від 14 лютого 1991 р. «Про впорядкування роботи з інформаційного забезпечення, організації виставкової діяльності та пропаганди науково-технічних досягнень Академії наук УРСР» серед функцій, що покладалися на бібліотеку, є підготовка аналітичних оглядів з актуальних гуманітарних проблем та інформаційне забезпечення комплексних програм наукових досліджень із суспільних наук [6, с. 577].

Така робота НБУВ служила підґрунтям для розвитку видавничої діяльності Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) (далі – Служба), одного зі структурних підрозділів бібліотеки, пріоритетними напрямками якого, зокрема, є використання новітніх інформаційних технологій, передових методів моніторингу й обробки інформації, розробка теоретичних і науково-практичних питань бібліотечного обслуговування на основі впровадження електронних інформаційних технологій. Серед основних завдань Служби в бібліотеці є розкриття фондів найбільшої бібліотеки України за допомогою цілого комплексу інформаційно-аналітичних продуктів в інтересах корпоративних користувачів на базі використання дистанційних форм обслуговування.

Використання фондів НБУВ дає змогу визначати місце нової інформації в загальному інформаційному полі, класифікувати її та ефективно використовувати для створення синтезованого науково обґрунтованого інформаційного продукту, який би максимально задовольняв інформаційні потреби користувачів. Зокрема, для пропаганди й розкриття фондів з 2004 р. відділ довідково-бібліографічного обслуговування (ДБО) систематично інформує користувачів інформаційно-аналітичного журналу «Україна: події, факти, коментарі», який видається в друкованій і електронній формах (<http://nbuv.gov.ua/siaz.html>), про нові надходження до фонду НБУВ довідкових, енциклопедичних видань, бібліографічних покажчиків, готує списки літератури з актуальної тематики [3, с. 83].

Істотне значення у поліпшенні інформаційного забезпечення науковців

має також здійснюваний інформаційними працівниками аналіз масивів спектральної інформації глобального інформаційного простору, відбір необхідних ресурсів в інтересах користувачів і поповнення інформаційних ресурсів бібліотеки.

Таким чином, структурні інформаційні підрозділи НБУВ є активними складовими процесу науково-інформаційного виробництва, яке працює на потреби науки, для забезпечення системи соціальних комунікацій науковою інформацією відповідно до запитів користувачів.

У цьому контексті діяльність СІАЗу сприяє вдосконаленню системи організації інформаційно-аналітичної і видавничої діяльності та підвищенню якості й ефективності інформаційно-аналітичних продуктів. Серед пріоритетних напрямів видавничої діяльності Служби можна виокремити такі: редагування матеріалів з питань державотворчих процесів в Україні; підготовка до друку видань, що висвітлюють розвиток політичної структури держави, питання реалізації політичної реформи, діяльність окремих політичних сил та їх відносини з владними структурами, громадськими організаціями, суспільно-політичними, національними, релігійними рухами; редакційне опрацювання матеріалів, що висвітлюють резонансні події суспільно-політичного, економічного, культурного життя в Україні та за кордоном, а також актуальні проблеми становлення громадянського суспільства, розвитку гуманітарної сфери, упровадження інноваційних технологій, активне введення в обіг наукової та іншої інформації, необхідної для підвищення ефективності діяльності органів державної влади. Зазначимо, що підготовка матеріалів за названими напрямками передбачає їх якісне й оперативне опрацювання.

Зокрема, питання розвитку видавничої діяльності СІАЗ НБУВ в умовах використання електронних інформаційних технологій досліджував доктор історичних наук, професор В. Горовий. За його словами, «електронні інформаційні технології дали можливість розширити спектр завдань, які стали посильними для Служби... Відповідно до запитів користувачів розширювалася тематика матеріалів, з'явилися нові видання» [1, с. 262].

Служба здійснює оперативний випуск інформаційно-аналітичних видань: «Резонанс», «Аналітична думка в Україні», «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки», «Громадська думка про правотворення», «Проблеми інформатизації в Україні», «Політичні партії в демократичному процесі», «Політичні технологи і технології» тощо. Проблеми, що досліджуються науковцями, зокрема інформаційного суверенітету, ефективності впровадження інформаційних технологій в економіці,

в управлінській діяльності; дослідження особливостей правової ситуації, розвитку правової системи України; національного законодавства і т. ін., знайшли відображення на сторінках цих видань. Як зазначає академік В. Литвин, «сьогодні, завдяки інформатизації, використанню сучасних засобів комунікації для обробки й надання інформації, бібліотека має перетворитися на потужний генератор знань, справжню виробничу систему, причому виробництво інтелектуального характеру, що здійснює індустріальну обробку інформаційного потоку і видає нові продукти, які містять не лише інформаційні дані, але й аналітику, прогнози, тобто основу для прийняття користувачем кваліфікованих рішень» [5].

НБУВ – великий науково-дослідний центр, при якому з 1993 р. діє аспірантура. Тут готують науковців вищої кваліфікації. Багатоаспектна науково-дослідна діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, її наукові здобутки, які щороку широко оприлюднюються на міжнародних наукових конференціях, знаходять своє відображення на сторінках наукових праць бібліотеки. Їх тематика відповідає найгострішим та найактуальнішим проблемам розвитку бібліотечно-інформаційної галузі в цілому й наукової бібліотеки як бібліотечно-інформаційного комплексу зокрема [3, с. 47]. Результати наукових досліджень, що проводить бібліотека, оприлюднено також в авторефератах, монографіях, покажчиках, численних публікаціях у різних періодичних та інформаційно-аналітичних виданнях, електронних базах даних, які формуються бібліотекою.

Так, у збірнику «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (видається з 1998 р.) публікуються, зокрема, матеріали, присвячені комплексу питань, пов'язаних з перспективами розвитку бібліотек в умовах глобалізації і поглиблення процесу інформатизації, статті, у яких висвітлюються нові пріоритети розвитку книгознавства й документознавства в інформаційному просторі тощо. Видання готується до друку колективом відділу наукових видань і редакторською групою відділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів Національної юридичної бібліотеки (НЮБ). Наукові результати дослідників відображено також у науково-теоретичному й практичному журналі «Бібліотечний вісник» (видається з 1993 р.). Досвід академічних бібліотек різних країн широко висвітлюється на сторінках міжнародного наукового збірника «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития» (видається з 2000 р.).

Головний підрозділ, що випускає друковану продукцію, створену в бібліотеці, – науково-видавничий центр. Його діяльність спрямована

на введення в широкий науковий і культурний обіг наукових і практичних результатів праці в галузі бібліотекознавства, книгознавства, бібліографознавства, інформаційних технологій, документних комунікацій шляхом підготовки, друку й розповсюдження друкованих та електронних видань, а також на розвиток інформаційних технологій формування електронних видань на основі публікацій бібліотеки та їх представлення на веб-сайті бібліотеки [7]. Як зазначав видатний представник інформатики й бібліотекознавства, один з піонерів нової парадигми в інформаційній сфері Д. Дж. Фоскетт, до того часу, поки бібліотека відіграє позитивну роль у поширенні інформації, вона заслуговує назви «інформаційна служба» і становить істотну частину культурної інфраструктури, що вимагає Конференція з культурних стратегій [10, с. 9].

Останнім часом відбулися якісні зміни в науково-інформаційній діяльності НБУВ і, зокрема, у видавничій сфері. Вони пов'язані з переходом до інтенсивного використання електронних інформаційних ресурсів, якими користуються читачі. Зростає кількість наукових видань, монографій, інформаційно-аналітичних бюлетенів тощо. Бібліотека готує до друку та видає фундаментальні наукові праці в галузі історії книги, бібліотечної справи, національної бібліографії, інформаційно-аналітичної діяльності, які є також електронним ресурсом. Усе це сприяє поліпшенню інформаційної діяльності бібліотеки, удосконаленню інформаційного обслуговування користувачів. При цьому слід зауважити, що для нормативного впорядкування і вдосконалення бібліотечних видавничо-технологічних процесів необхідна розробка нових вітчизняних державних стандартів, має бути закладена узгодженість термінів у стандартах. «Розробка термінологічних стандартів життєво необхідна для усунення термінологічних бар'єрів. Уніфікація, подальша стандартизація термінології потрібна, щоб налагодити взаєморозуміння між фахівцями однієї галузі знань» [4, с. 9]. Держстандарти України з питань бібліотечної, інформаційної і видавничої справи необхідно гармонізувати з міждержавними й міжнародними стандартами. Видавнича діяльність потребує вдосконалення законодавчої бази в галузі книговидання, упровадження сучасних інформаційних технологій і, що дуже важливо, зміцнення поліграфічної бази. Вирішення цих проблем значною мірою сприятиме підвищенню ефективності використання наукових інформаційних ресурсів в інтересах українського суспільства, розвитку видавничої діяльності.

Список використаних джерел

1. *Горовий В.* Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / В. Горовий // НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Л. А. Дубровіна. – К., 2010. – 360 с.
2. *Дубровіна Л. А.* Бібліотечна справа в Україні в ХХ ст. / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко. – К., 2009. – 530 с.
3. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства / [О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – 248 с.
4. *Корнієнко В.* Проблеми розвитку стандартизації бібліотечної та видавничої справи в Україні (аналітичний огляд) / В. Корнієнко // Бібл. вісн. – 2000. – № 3. – С. 6–11.
5. *Литвин В.* Формування єдиного науково-інформаційного простору України: здобутки і проблеми розвитку / В. Литвин // Бібл. вісн. – 2006. – № 6. – С. 47.
6. Національна академія наук України. 1918–2008: до 90-річчя від дня заснування / голов. ред. Б. Є. Патон. – К. : Вид-во КММ, 2008. – 624 с.
7. Положення про Науково-видавничий центр : затв. гендиректором Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського О. С. Онищенко 16.04.02. – К., 2002. – 5 с.
8. *Соловяненко Д.* Академічні бібліотеки у новому соціотехнічному вимірі. Ч. 1. Академічна бібліотека як видавець / Д. Соловяненко // Бібл. вісн. – 2010. – № 4. – С. 3–14.
9. *Солонська Н.* Академік Олексій Онищенко – учений, організатор науки, культуролог, бібліотекознавець / Н. Солонська, А. Бровкін // Українознавство. – 2003. – № 4 (9).
10. *Фоскетт Д. Дж.* Пути комунікації: книги и библиотеки в информационном веке / Д. Дж. Фоскетт // Международный форум по информации ; Всерос. ин-т науч. и техн. информации. – М., 2005. – Т. 30, № 1. – 29 с.